

II. ΟΙ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Ι. Οι σταυροφορίες
και η πρώτη άλωση της Πόλης
1204

Όροι – κλειδιά της ενότητας

α. Ορισμός και παράγοντες

Σταυροφορίες:

Ορισμός: ➔ κίνηση αρχικά με θρησκευτικό περιεχόμενο, η ιδέα μιας πανχριστιανικής εκστρατείας κατά των απίστων,

Που; ➔ εκδηλώθηκε στη Δύση,

Πότε; ➔ τον 11ο αι.

Προέλευση ➔ προήλθε από πρωτοβουλία παπών

Σκοπός: ➔ απέβλεπε στην απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου και των Αγίων Τόπων (είχαν κατακτηθεί από Σελτζούκους το 1077).

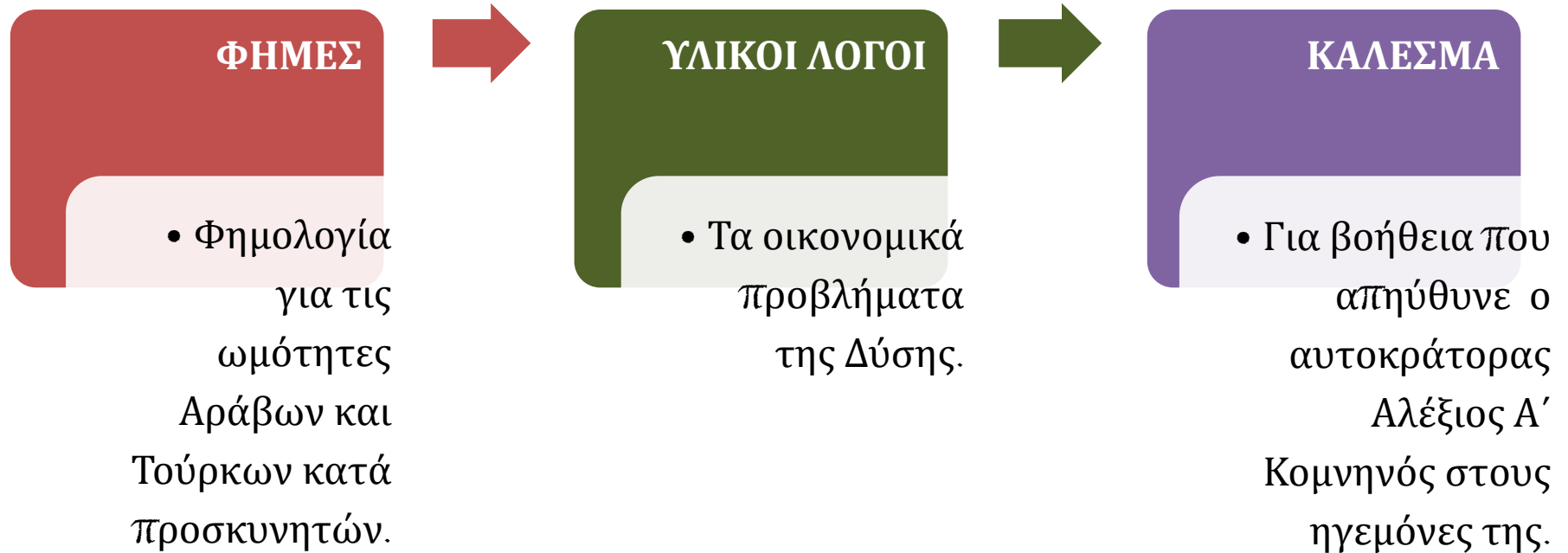

◀ Είναι σημαντικό να τρέξουμε γρήγορα να βοηθήσουμε τα αδέρφια μας που κατοικούν στην Ανατολή και έχουν ήδη ζητήσει τη βοήθειά μας [...]. Όλοι αυτοί που θα φύγουν και θα πεθάνουν στο δρόμο, είτε στη στεριά είτε στη θάλασσα, ή θα χάσουν τη ζωή τους πολεμώντας τους ειδωλολάτρες [τους μουσουλμάνους], θα συγχωρεθούν για τις αμαρτίες τους [...]. Ας πάνε λοιπόν να πολεμήσουν τους άπιστους σε μια μάχη που αξίζει να δώσουμε και να τελειώσουμε με νίκη, όσοι μέχρι τώρα έκαναν ξεχωριστά πολέμους [...] που έβλαπταν τους πιστούς [χριστιανούς]. Και αυτοί που ως τώρα ήταν ληστές, ας γίνουν από δω και πέρα ιππότες για το Χριστό.

Φουσέ της Σαρτρ, Ιστορία της Ιερουσαλήμ, 12ος αιώνας

▲ Σκηνές από την επίσκεψη του Ουρβανού Β' στη Γαλλία. Μικρογραφία. Χειρόγραφο του 12ου αι.. (Παρίσι, Εθνική Βιβλιοθήκη).

Παράγοντες σταυροφοριών:

Αντιπροσωπεύω την
αριστοκρατία της Ευρώπης.
Φιλοδοξώ να κερδίσω φέουδα
στην Ανατολή. Θα με
ακολουθήσουν κι άλλοι όπως οι
ναυτικές πόλεις της Ιταλίας, οι
βασιλιάδες με τον επεκτατισμό
τους κι ο Πάπας στην
προσπάθεια του να επαναφέρει
«τους σχισματικούς Έλληνες
στον αποστολικό θρόνο».

Πείνα, επιδημίες, καταπίεση
από τον χωροδεσπότη, μια
ζωή μίζερη χωρίς εκπλήξεις
κι ενδιαφέρον. Μια
συγκίνηση με διαπερνά
ακούγοντας τον Πέτρο τον
Ερημίτη. Σκέφτομαι να τον
ακολουθήσω.

Ποιες ιδέες και ποιοι παράγοντες επηρέασαν τη γένεση της σταυροφορικής κίνησης;

Οκτώ σταυροφορίες

1096-1099	A' Σταυροφορία
1147-1149	B' Σταυροφορία
1189-1192	Γ' Σταυροφορία
1202-1204	Δ' Σταυροφορία
1212	E' Σταυροφορία
1228-1229	ΣΤ' Σταυροφορία
1248-1254	Z' Σταυροφορία
1270	H' Σταυροφορία

Οι άνθρωποι άλλαξαν ξαφνικά διάθεση. Όλοι έτρεχαν να παρακαλέσουν τους επίσκοπους και τους ιερείς να τους ντύσουν με το σύμβολο του σταυρού, σύμφωνα με τις διαταγές του ποντίφικα [πάπα]. Και την ώρα που οι πρίγκιπες καθυστερούσαν τις ετοιμασίες για το ταξίδι, οι απλοί άνθρωποι που ήταν φτωχοί αλλά πάρα πολλοί, ακολούθησαν κάποιον Πέτρο Ερημίτη και υπάκουαν σ' αυτόν σαν να ήταν κύριός τους. Τέτοια όρεξη είχαν οι φτωχοί, που κανένας τους δε σκέφτηκε το σπίτι του, τα αμπέλια και τους αγρούς του, και ο καθένας απ' αυτούς πούλησε φτηνά την καλύτερη περιουσία του.

Γιβέρτος του Νοζάν, Ιστορία των σταυροφοριών, 12ος αιώνας

β. Οι τρεις πρώτες σταυροφορίες

Η πρώτη σταυροφορία (1096-1099)

ΚΗΡΥΞΗ

Από τον πάπα Ουρβανό Β΄ στην Κλερμόν της Γαλλίας (1095).

ΚΙΝΗΤΡΑ

Αν και τα **οικονομικά προβλήματα** (υπερπληθυσμός και έλλειψη γης) έπαιξαν κάποιο ρόλο, η πρώτη σταυροφορία είχε κυρίως **θρησκευτικό χαρακτήρα**.

Α. ΛΑΪΚΗ ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ Η πρωτοπορία Του 1095

Οι ανοργάνωτες λαϊκές μάζες υπό τον **Πέτρο τον Ερημίτη**, περίπου 60.000 με μόνο εφόδιο τον ενθουσιασμό τους προηγήθηκαν, αλλά **εξολοθρεύτηκαν** από τους Τούρκους.

Β. ΦΕΟΥΔΑΡΧΙΚΗ ή ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΡΟΝΩΝ

Ακολούθησε η εκστρατεία των φεουδαρχών που **νίκησαν** τους Τούρκους.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

1. Έτσι ανέκτησαν και παραχώρησαν στο Βυζάντιο βάσει συμφωνίας τα εδάφη της δυτικής Μ. Ασίας.
2. Οι φεουδάρχες ίδρυσαν ακολούθως μια σειρά από ηγεμονίες και αυτοτελή κρατίδια στη Συρία και την Παλαιστίνη.

ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ

Μαχητικότητα.
Γνήσιο θρησκευτικός πάθος.

▲ Η κατάληψη της Αντιόχειας από τους σταυροφόρους (3 Ιουνίου 1098).
Μικρογραφία γαλλικού χειρογράφου του 14ου αι. *Chantilly*, Μουσείο *Conde*).

☞ Ένας χωρικός – σταυροφόρος από τη Δύση, συνομιλεί, μετά την πτώση των Ιεροσολύμων (1099), με κάποιο άραβα αιχμάλωτο και προσπαθεί να του εξηγήσει γιατί πήρε μέρος στην πρώτη σταυροφορία (Να λάβεις υπόψη τις πληροφορίες της αφήγησης και τα στοιχεία της ομιλίας του πάπα στην Κλερμόν).

Ο Αλέξιος Α΄ και η πρώτη σταυροφορία

Ο Αλέξιος στοχάστηκε ότι δεν ήταν σε θέση να σηκώσει μόνος του το βάρος αυτού του πολύ σημαντικού αγώνα και συνειδητοποίησε ότι ήταν ανάγκη να συμμαχήσει με τους Ιταλούς. Αυτό έγινε με προφάσεις, έξυπνη χειραγωγήση και επιδεξιότητα. Πράγματι βρήκε μια θεόσταλη πρόφαση στο ότι οι Λατίνοι θεωρούσαν ανυπόφορο που οι Τούρκοι έλεγχαν τα Ιεροσόλυμα και το ζωοποιό τάφο του Σωτήρα Χριστού. Έστειλε πρεσβείες στον επίσκοπο της πρεσβυτέρας Ρώμης και σ' αυτούς που ονομάζονται βασιλείς και ευγενείς σ' αυτές τις περιοχές της Δύσης και, επιστρατεύοντας κατάλληλα επιχειρήματα, παρακίνησε πολλούς να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και πέτυχε να τους κατευθύνει προς αυτό το σκοπό.

Γι' αυτό χιλιάδες και μυριάδες από αυτούς [...] διέσχισαν το Ιόνιο προς την Κωνσταντινούπολη. Ο Αλέξιος, αφού αντάλλαξε όρκους πίστης και έκανε συνθήκες μ' αυτούς, εκστράτευσε στην Ανατολή και [...] ανάγκασε γρήγορα τους Πέρσες (= Τούρκοι) να εγκαταλείψουν τις χώρες των Ρωμαίων, απελευθέρωσε τις πόλεις και αποκατέστησε τη ρωμαϊκή δύναμη στην Ανατολή.

Θεόδωρος Σκουταριώτης (ιστορικός 13ου αι.), στο: Κ. Σάθας, *Bibliotheca Graeca medii aevi* (Παρίσι 1894), τ. 2, 184-185.

☞ **Πώς φέρθηκε στους σταυροφόρους ο Αλέξιος Α΄;**

☞ **Τι οφέλη εξασφάλισε για το κράτος του;**

Οι στρατιώτες της Α΄ Σταυροφορίας και οι Βυζαντινοί: δύο κόσμοι αντίθετοι συναντιούνται σε κλίμα αμοιβαίας δυσπιστίας

Για ένα Γάλλο χωρικό ή για τον κάτοικο μιας μικρής μεσαιωνικής πόλης της Γερμανίας, η πρώτη επαφή με την πλουσιότερη και πιο πολυτελή πόλη του κόσμου – με τους ντυμένους με πολύ ακριβά ρούχα ευγενείς της, που συνοδεύονταν από δούλους και ευνούχους, και με τις σπουδαίες κυρίες που μεταφέρονταν σε χρυσοποίκιλτα φορεία και τα πρόσωπά τους άστραφταν σαν να ήταν από σμάλτο – πρέπει να τους κατέπληξε και να τους εντυπωσίασε βαθιά. Οι θρησκευτικές λειτουργίες που παρακολούθησαν πρέπει να τους φάνηκαν ασυνήθιστες, ακατανόητες και επιπλέον βαθιά αιρετικές. Αλλά και οι Βυζαντινοί δεν ήταν ευνοϊκά διακείμενοι απέναντι στους σταυροφόρους. Τα ξένα στρατεύματα δεν είναι ποτέ καλοδεχούμενα. Κι αυτοί οι δίχως τρόπους βάρβαροι ήταν σίγουρα οι χειρότεροι. Είχαν ρημάξει τα εδάφη τους, βιάσει τις γυναίκες τους, λεηλατήσει τις πόλεις και τα χωριά τους.

J. J. Norwich, Σύντομη Ιστορία του Βυζαντίου, σ. 403

☞ Προσπάθησε να μετασχηματίσεις το αφηγηματικό αυτό κείμενο σε ζωντανό διάλογο ανάμεσα σ' έναν Σταυροφόρο και έναν Κωνσταντινουπολίτη. Σε συνεργασία με κάποιον συμμαθητή σου θα μπορούσατε να παρουσιάσετε δραματοποιημένο το διάλογο στην τάξη.

Τα λατινικά κράτη στην ανατολική Μεσόγειο μετά τις σταυροφορίες (τέλη 11ου – τέλη 13ου αιώνα)

▲ Γενική άποψη της Ιερουσαλήμ

Ο Σουηδός σκηνοθέτης του κινηματογράφου Ίνγκμαρ Μπέργκμαν το 1957 γύρισε την ταινία «Η Έβδομη Σφραγίδα». Ανάμεσα στους ήρωες της ταινίας υπάρχει και ένας ιππότης, ο Γενς, που είχε λάβει μέρος στις σταυροφορίες. Σε κάποια σκηνή της ταινίας αυτός λέει:

«Ακριβώς δέκα χρόνια μείναμε στους Αγίους Τόπους κι αφήναμε τα φίδια να μας δαγκώνουν, τις μύγες να μας τσιμπούν, τα άγρια θηρία να μας τρώνε, τους άπιστους να μας σφάζουν, το κρασί να μας δηλητηριάζει [...], τις ψείρες να μας καταβροχθίζουν, τους πυρετούς να μας σαπίζουν. Όλα για τη δόξα του Χριστού! Η σταυροφορία μας ήταν μια τέτοια τρέλα, που μόνο ένας αληθινός ιδεολόγος θα μπορούσε να τη σκεφτεί».

- ☞ Η ταινία αυτή μπορεί να θεωρηθεί μια ιστορική πηγή για τις σταυροφορίες; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. Πώς παρουσιάζει τη ζωή των σταυροφόρων ο ιππότης Γενς στην ταινία; Ποια άποψη έχει για την ίδια τη σταυροφορία; Δικαιολογήστε την απάντησή σας. ΠΗΓΗ ΑΣΚΗΣΗΣ:

www.museduc.gr

**Β' και Γ'
ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑ**

ΑΠΕΤΥΧΑΝ

Έμμεση συνέπεια της
Γ' ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΙΑΣ

**ΑΠΩΛΕΙΑ ΚΥΠΡΟΥ
ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ**

ΚΥΠΡΟΣ

Μεγαλόνησος
καταλήφθηκε από
τον άγγλο βασιλιά
**Ριχάρδο
Λεοντόκαρδο**

και
παραδόθηκε
στο φράγκο
**Γουίδο
Λουζινιάν**
(1192).

Έκτοτε το νησί
παρέμεινε στην
εξουσία των
Δυτικών για
τέσσερις σχεδόν
αιώνες
(1571).

▲ Πύργος στο Κολόσι της Κύπρου. Χτίστηκε την περίοδο που κυβερνούσαν το νησί οι Φράγκοι Λουζινιάν. Πήρε τη σημερινή του μορφή το 1454.

γ. Η τέταρτη σταυροφορία
ΑΛΩΣΗ ΠΟΛΗΣ
1204

Στις σταυροφορίες
που διαδέχτηκαν
την πρώτη
σταυροφορία

υποχώρησαν
βαθμιαία τα
θρησκευτικά

και κυριάρχησαν
τα υλικά κίνητρα.

Κίνητρα ➔

Το αποκορύφωμα της
εξέλιξης σημειώθηκε με την
τέταρτη σταυροφορία. ➔

Οι σταυρόφοροι, αυτοί
οι υποτιθέμενοι στρατιώτες
του Χριστού, που είχαν
αρχικό στόχο την Αίγυπτο

και τη Συρία, ➔ παρεξέκλιναν από
αυτόν και κατέλαβαν την
Κωνσταντινούπολη (1204).

ΛΙΓΗ ΑΚΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (1)

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτσίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.σ. 263 -269) το οποίο αντικαταστήθηκε από το παρόν εγχειρίδιο.

Η τέταρτη σταυροφορία ήταν καθαρά πολιτική εκστρατεία με υλικά κίνητρα και είχε ένα καταστρεπτικό αποτέλεσμα για τον ίδιο ευρωπαϊκό πολιτισμό. Γενικά χαρακτηρίζεται σαν «Παρέκκλιση».

Η Δ' Σταυροφορία

Η ιδέα της σταυροφορίας ανήκει στον Πάπα Ιννοκέντιο Γ' και το σχέδιο του ήταν να χτυπήσουν τους μουσουλμάνους στην Αίγυπτο, όπου μετά το θάνατο του Σαλαδίν είχαν ξεσπάσει εσωτερικές διαμάχες. Εύκολα από κει θα ελευθέρωναν την Παλαιστίνη, κατά τους υπολογισμούς του.

Ο αρχικός σκοπός

Την ίδια όμως ώρα οι Βενετοί, που σκέφτονταν πρώτα τα δικά τους εμπορικά συμφέροντα, φρόντιζαν να επιβάλλουν και τα δικά τους σχέδια, ώστε να πλουτίσουν και ταυτόχρονα να χτυπήσουν το Βυζάντιο. Ο δόγης Δάνδολος, ένας άξιος για τα συμφέροντα της πατρίδας του πολιτικός, παρά τα ογδόντα του χρόνια, έπαιζε καλά το πολιτικό παιχνίδι: Εκβιαστικά ζητούσε υπέρογκα ποσά για να μεταφέρει με το στόλο του τους σταυροφόρους.

Τα σχέδια των Βενετών

ΛΙΓΗ ΑΚΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (2)

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτσίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.σ. 263 -269) το οποίο αντικαταστήθηκε από το παρόν εγχειρίδιο.

Τα πράγματα έδειχναν ότι η σταυροφορία θα τέλειωνε πριν αρχίσει καλά καλά, αλλά μια απρόβλεπτη εξέλιξη την έσωσε. Ο Αλέξιος Άγγελος γιος του εκθρονισμένου αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ισαάκιου ζήτησε από τους Βενετούς να τον βοηθήσουν να ξαναπάρει το θρόνο του και υποσχόταν δώρα και αμοιβές πλουσιοπάροχες. Η ιδέα να πάρουν το δρόμο για την Κων/πολη βρήκε σύμφωνους τους πιο πολλούς. Ο Ιννοκέντιος πείστηκε με τη βεβαίωση του Αλεξίου πως θα του παραδώσει την ανατολική Εκκλησία. Τον Απρίλιο του 1203 τα βενετσιάνικα πλοία με τους σταυροφόρους έβαλαν πλώρη για την Κέρκυρα και στις 24 Ιουνίου 1203 έφθασαν μπροστά στην Κων/πολη.

**Η σταυροφορία
αλλάζει κατεύθυνση**

► Ερρίκος Δάνδολο, δόγης της Βενετίας (1192-1205).

ΕΚΤΡΟΠΗ – ΠΑΡΕΚΚΛΙΣΗ ⇨ Το ρόλο που έπαιξαν σ' αυτό οι φιλοδοξίες κι οι δολοπλοκίες του Ερ. Δάνδολου, δόγη της Βενετίας, και οι **συμπτώσεις**.
ΙΚΑΝΗ ΗΓΕΣΙΑ ΤΗΣ ΒΕΝΕΤΙΑΣ ⇨ **ΑΓΓΕΛΟΙ**: ΜΟΙΡΑΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Η συμφωνία σταυροφόρων και Αγγέλων

[Την 1-1-1203] ξαναγύρισαν οι αγγελιοφόροι από τη Γερμανία [...] και είπαν: «Κύριοι, παραγγέλνει ο βασιλιάς, θα σας στείλω τον αδελφό της γυναίκας μου [...]. Πριν απ' όλα, αν δώσει ο Θεός και του επιστρέψετε την κληρονομιά του, θα κάνει όλη την αυτοκρατορία της Ρωμανίας να υπακούει στη Ρώμη, απ' όπου αυτή χωρίστηκε. Ύστερα ξέρει πως έχετε ξοδέψει τα χρήματά σας και πως είσαστε φτωχοί. Εκείνος θα σας δώσει 200.000 αργυρά μάρκα και τροφές για όλο το στρατό και μικρούς και μεγάλους. Και θα έλθει ο ίδιος προσωπικά μαζί σας στη γη της Βαβυλώνας (= Αίγυπτος), ή θα στείλει εκεί, αν το κρίνετε καλύτερο, 10.000 άνδρες με δικά του έξοδα για ένα χρόνο...» Έτσι πήγαν στο κατάλυμα του δόγη και κάλεσαν τους αγγελιοφόρους και έκλεισαν τη συμφωνία με τους προαναφερόμενους όρους, με όρκους και σφραγισμένα έγγραφα.

Γουλιέλμος Βιλλεαρδουίνος, Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης, μετ. Κ. Αντύπας, Αθήνα 1985, 59-60.

☞ Τί περιλάμβανε η συμφωνία που κλείστηκε μεταξύ των Αγγέλων αφενός και των σταυροφόρων και των Βενετών αφετέρου;

Το παρακάτω κείμενο προέρχεται από το χρονικό που έγραψε ένας από τους αρχηγούς της Δ΄ Σταυροφορίας, ο Γοδεφρείδος Βιλαρδουίνος. Περιγράφει τι ένιωσαν οι σταυροφόροι όταν είδαν για πρώτη φορά την Κωνσταντινούπολη.

Τώρα μπορείτε να μάθετε πώς κοίταζαν επίμονα την Κωνσταντινούπολη εκείνοι που δεν την είχαν δει ποτέ, γιατί δε μπορούσαν καθόλου να σκεφτούν πώς μπορεί να υπάρχει στον κόσμο όλο μια τόσο πλούσια πόλη, όταν είδαν αυτά τα ψηλά της τείχη και τους πλούσιους πύργους, και αυτά τα πλούσια παλάτια και αυτές τις ψηλές εκκλησίες, που ήταν τόσες πολλές, που κανείς δε θα πίστευε αν δεν το έβλεπε με τα μάτια του, και ακόμη το μήκος και το πλάτος της πόλης που κυβερνούσε όλες τις υπόλοιπες. Και μάθετε πως δεν υπήρξε άνθρωπος τόσο ασυγκίνητος που να μην ανατριχιάσει· κι αυτό δεν ήταν καθόλου περίεργο, γιατί ποτέ δεν έκαναν άνθρωποι μια τόσο μεγάλη επιχείρηση από τότε που χτίστηκε ο κόσμος.

Γοδεφρείδος Βιλαρδουίνος, Χρονικό, αρχές 13ου αιώνα. Μετάφραση: Κ. Αντύπας

☞ **Ποιες ήταν οι εντυπώσεις που προκάλεσε στους σταυροφόρους το επιβλητικό θέαμα της Βασιλεύουσας; Συσχετίστε τις εντυπώσεις αυτές με τη συμπεριφορά που έδειξαν, όταν εισέβαλαν στην Κων/πολη.**

ΛΙΓΗ ΑΚΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (3)

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτσίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.σ. 263 -269) το οποίο αντικαταστήθηκε από το παρόν εγχειρίδιο.

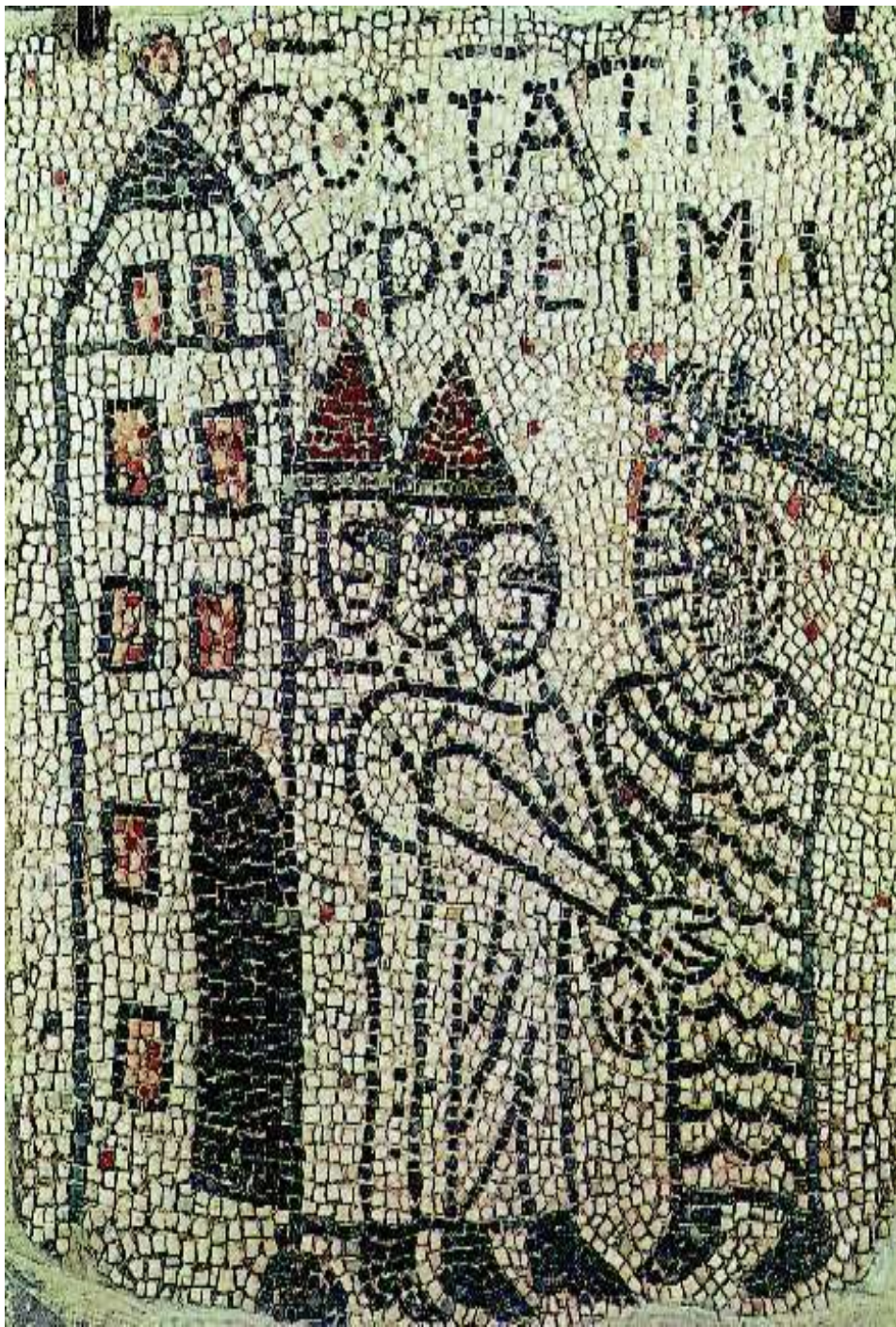
Η παρουσία και μόνο των σταυροφόρων μπροστά στα τείχη της πρωτεύουσας στάθηκε αρκετή για να πετύχει ο πρώτος τους στόχος. Μετά από σύντομη αντίσταση ο σφετεριστής Αλέξιος Γ' δραπέτευσε στη Θράκη και ανέβηκαν στο θρόνο οι λατινόφιλοι: Ο Ισαάκιος και ο γιος του Αλέξιος ως Αλέξιος Δ'.

Ο Αλέξιος Δ' δεν είχε τίποτε καλύτερο από τους άλλους της δυναστείας. Η επιπολαιότητά του και η απρονοησία του είχαν φέρει τους άπληστους σταυροφόρους στην πρωτεύουσα και όπως ήταν φυσικό αυτοί απαιτούσαν τώρα την πληρωμή τους. Η εξοντωτική φορολογία δεν απόφερε ούτε τα μισά απ' όσα τους είχε υποσχεθεί και η ένωση της Εκκλησίας (δηλαδή υποταγή της Ανατολικής στην Παπική) είχε ξεσηκώσει τις λαϊκές μάζες, που με επανάσταση εκθρόνισαν τον Αλέξιο Δ'. Αυτοκράτορας έγινε ο Αλέξιος Ε' Δούκας – Μούρτζουφλος. →

ΑΛΩΣΗ

Τον Απρίλιο του 1204 οι σταυροφόροι με επίθεση πήραν την Πόλη. Η λεηλασία και η καταστροφή που ακολούθησε ήταν τρομερή.

◀ Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους (1204). Ψηφιδωτή παράσταση του δαπέδου της εκκλησίας του Αγίου Ιωάννη του Ευαγγελιστή Της Ραβέννας.

Ο πάπας Ιννοκέντιος στηλιτεύει το μένος των Σταυροφόρων

Αυτοί οι πιστοί του Χριστού, που όφειλαν να στραφούν εναντίον των απίστων, κολύμπησαν στο χριστιανικό αίμα. Δεν λογάριασαν, ούτε θρησκεία, ούτε ηλικία, ούτε φύλο. Και δεν τους άρκεσε που πήραν τους θησαυρούς της Αυτοκρατορίας και που ξεπουπούλιασαν τους ιδιώτες, μικρούς και μεγάλους, αλλά θέλησαν να βάλουν χέρι και στα πλούτη των εκκλησιών, από τις ιερές τράπεζες, τους είδαν να παίρνουν εικόνες και σταυρούς και να φεύγουν.

Από το βιβλίο: Β. Κρεμμυδάς - Φ. Πισπιρίγκου, *Ο μεσαιωνικός κόσμος*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1985, 150.

Λεηλάτησαν την Κωνσταντινούπολη

Δύο πηγές, μία λατινική και μία βυζαντινή, περιγράφουν πώς λεηλάτησαν την Κωνσταντινούπολη οι σταυροφόροι της Δ΄ Σταυροφορίας.

■ *Ο καθένας έβαλε φρουρά από ανθρώπους στο κάστρο που του είχε παραδοθεί, για να φυλάνε το θησαυρό. Και οι υπόλοιποι που είχαν σκορπιστεί στην πόλη πήραν πολλά λάφυρα. Και [...] κανείς δεν ήξερε να πει πόσα, χρυσάφι και ασήμι και σκεύη και πολύτιμα πετράδια και μετάξια και γούνινα φορέματα από γκρίζο σκίουρο και ερμίνα, και όλα τα ακριβά πράγματα που βρέθηκαν ποτέ στη γη. Και δίνει βέβαιη μαρτυρία ο Γοδεφρείδος [...] [ο συγγραφέας του χρονικού] [...], και έχοντας σωστά τα λογικά του, πως από τότε που χτίστηκε ο κόσμος δεν πάρθηκαν τόσα λάφυρα από μία μόνο πόλη.*

Γοδεφρείδος Βιλαρδουίνος, Χρονικό, αρχές 13ου αιώνα

■ *Αυτοί άρπαζαν τα πολύτιμα ποτήρια, τα έσπαζαν και έπαιρναν τους πολύτιμους λίθους που υπήρχαν σ' αυτά [...]. Και τις ασέβειες [που έκαναν] στην εκκλησία του Μεγίστου [στην Αγία Σοφία] ούτε που μπορεί να τις ακούσει άνθρωπος. Η Αγία Τράπεζα [...] εξάισιο έργο και ονομαστό σ' όλους τους λαούς, κόπηκε κομμάτια και τη μοίρασαν οι άρπαγες. Το ίδιο έγινε και με όλο τον πλούτο τον ιερό, τον τόσο πολύ και τόσο όμορφο. Και φρόντισαν να μεταφέρουν σαν εμπορεύματα τα πανάγια σκεύη και έπιπλα, που ήταν φτιαγμένα με εξαιρετική τέχνη και από τα πιο σπάνια υλικά. Και έφεραν μέσα στα πιο άγια μέρη της εκκλησίας μουλάρια και γαϊδούρια με σαμάρια [για να μεταφέρουν] το καθαρό ασήμι που έντυνε το θριγκό [το πάνω μέρος] του Ιερού [...] και τον άμβωνα και τις πύλες, και είχε και πολλά άλλα στολίδια.*

Νικήτας Χωνιάτης, Ιστορία, αρχές 13ου αιώνα

▲ Μικρογραφία με την πολιορκία της Κωνσταντινούπολης από τους σταυροφόρους της Δ' Σταυροφορίας. 15ος αιώνας, Παρίσι (Γαλλία), Βιβλιοθήκη του Ναύσταθμου.

«Από τη στιγμή που πάρθηκαν τα τείχη, η σφαγή ήταν φρικτή· τόσο που ακόμη και ο Βιλλεαρδουίνος έφριξε. Μόνο όταν έπεσε το σκοτάδι, κουρασμένοι από τις μάχες και το μακελειό, οι κατακτητές έκαναν ανακωχή και αποσύρθηκαν, για να στρατοπεδεύσουν σε μία από τις μεγάλες πλατείες της πόλης. Τη νύχτα, μια ομάδα από σταυροφόρους φοβούμενη αντεπίθεση, έβαλε φωτιά στην περιοχή που βρισκόταν ανάμεσα σε αυτούς και τους Έλληνες... και η πόλη άρχισε να καίγεται. Και καιγόταν όλη τη νύχτα και την επόμενη ημέρα, μέχρι το βράδυ. Ήταν η τρίτη πυρκαγιά στην Κωνσταντινούπολη από τότε που ήρθαν οι Σταυροφόροι. Από τις πυρκαγιές κάηκαν περισσότερα σπίτια από όσα υπάρχουν στις τρεις μεγαλύτερες πόλεις του βασιλείου της Γαλλίας. Μετά απ' αυτό οι ελάχιστοι αμυνόμενοι, που δεν είχαν αφήσει τα όπλα τους, έχασαν το κουράγιο τους να συνεχίσουν. Το επόμενο πρωί οι σταυροφόροι δεν βρήκαν καμιά αντίσταση.

Όμως, για τους κατοίκους της Κωνσταντινούπολης η τραγωδία μόλις είχε αρχίσει. Ο στρατός δεν περίμενε έξω από τα τείχη της πλουσιότερης πόλης του κόσμου για το τίποτα. Τώρα που ήταν δική τους και τους επιτράπηκε η παραδοσιακή τριήμερη λεηλασία, έπεσαν πάνω της σαν ακρίδες. Από την εποχή των βαρβαρικών εισβολών, μερικούς αιώνες πριν, είχε να γνωρίσει η Ευρώπη τέτοιο όργιο κτηνωδίας και βανδαλισμού· ποτέ στην ιστορία τόση ομορφιά και τέτοια αριστουργήματα δεν είχαν καταστραφεί χωρίς λόγο και σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα. Αυτοί οι άνθρωποι έφεραν το Σταυρό στους ώμους τους, το Σταυρό στον οποίο είχαν ορκιστεί να περάσουν από χριστιανικά εδάφη χωρίς αιματοχυσία, να πολεμήσουν μόνο εναντίον των ειδωλολατρών και να απέχουν από σαρκικές απολαύσεις, μέχρι να εκπληρώσουν τον ιερό σκοπό τους.

Αυτή υπήρξε η σκοτεινότερη ώρα της Κωνσταντινούπολης, ίσως σκοτεινότερη και από αυτή που ήρθε δυόμισι αιώνες αργότερα, την τελική πτώση στον Οθωμανό σουλτάνο. Όμως δε χάθηκαν όλοι οι θησαυροί. Ενώ οι Φράγκοι και οι Φλαμανδοί είχαν παρασυρθεί σε μια φρενίτιδα ολοκληρωτικής καταστροφής, οι Βενετοί ήταν συγκρατημένοι. Μπορούσαν να εκτιμήσουν την ομορφιά. Βέβαια και αυτοί λαφυραγώγησαν, πλιατσικολόγησαν και λεηλάτησαν, όμως δεν κατέστρεψαν. Αντίθετα, ό,τι μπορούσαν να πάρουν το έστειλαν στη Βενετία, αρχίζοντας από τα τέσσερα μπρούτζινα αγάλματα που κυριαρχούσαν στον Ιππόδρομο από τον καιρό του Κωνσταντίνου και τα οποία, μετά από μια σύντομο περίοδο που έμειναν στο Ναυπηγείο, στέκονται σήμερα πάνω από την κύρια είσοδο της βασιλικής του Αγίου Μάρκου».

◀ http://www.myniobiblos.gr/afieromata/1204/edwin_pears_gr.html

Η Έφοδος, η Κατάληψη και η Ληλασία της Πόλης

Η πόλη είχε ήδη καταληφθεί. Οι κάτοικοι είχαν επιτέλους ξυπνήσει από το όνειρο της ασφάλειας στο οποίο τους είχαν ρίξει δεκαεπτά αποτυχημένες απόπειρες κατάληψης της Νέας Ρώμης.

Έχουμε ήδη κάνει νύξη περί του πλούτου της Κωνσταντινούπολης σε ιερά λείψανα. Όπως η πόλη είχε καταστεί η παρακαταθήκη καλλιτεχνικών έργων, έτσι -και για τους ίδιους λόγους- είχε προσελκύσει σχεδόν όλα τα ιερά λείψανα του ανατολικού κόσμου. Υπήρχε ένας πρόσθετος λόγος για τον οποίο τα άγια λείψανα είχαν συρρεύσει στην πρωτεύουσα, σε μεγαλύτερο βαθμό απ' ότι τα έργα τέχνης κι αυτός ήταν ότι οι πιστοί χριστιανοί ήθελαν να τα προστατεύσουν από το να πέσουν στα χέρια των άπιστων μουσουλμάνων. Αυτά συνιστούσαν ένα είδος πλούτου που οι Σταυροφόροι μπορούσαν να εκτιμήσουν καλύτερα απ' ότι τα αντικείμενα που αποτελούνταν από μάρμαρο ή ορείχαλκο, στα οποία η ιδιοφυΐα του καλλιτέχνη είχε προσδώσει πρόσθετη αξία. Ακόμα και οι πλέον ευσυνείδητοι από τους στρατιώτες, φαίνεται ότι πίστευαν, πως ο καλύτερος τρόπος να αντισταθμίσουν την παραβίαση του όρκου τους, ήταν να κλέψουν ένα ιερό λείψανο και να το δωρίσουν στην εκκλησία της ιδιαίτερης πατρίδας τους.

Edwin Pears

Από το «Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204». Τίτλος του έργου στα αγγλικά, «The fall of Constantinople being the story of the fourth Crusade», μετάφραση από το αγγλικό πρωτότυπο: Ιωσήφ Κασσετιάν -Χριστίνα Κασσετιάν, κεφ. 150 σελ. 354-379, εκδ. Στοχαστής.

http://www.myriobiblos.gr/afieromata/1204/edwin_pears_gr.html

▲ Οι σταυροφόροι εισβάλλουν στην Κωνσταντινούπολη. Ευγένιος Ντελακρουά, 1840.

ΛΙΓΗ ΑΚΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (4)

Αφήγηση από το βιβλίο της Β' Γυμνασίου: «Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή» των Λ. Τσακτσίρα, Ζ. Ορφανουδάκη, Μ. Θεοχάρη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1999 (σ.σ. 263 -269) το οποίο αντικαταστήθηκε από το παρόν εγχειρίδιο.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΑΠ'Ο ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

Πρώτη και βαρύτερη συνέπεια ήταν η καταστροφή του βυζαντινού κράτους και του πολιτισμού. Ήταν η πρώτη φορά που η Κωνσταντινούπολη έπεφτε στα χέρια επιδρομέων από τότε που ιδρύθηκε.

Ζημιώθηκε κι ο ευρωπαϊκός πολιτισμός. Η αρπαγή κι η καταστροφή έργων τέχνης και χειρογράφων ήταν ανυπολόγιστη.

Άρχισε στην Ελλάδα η Φραγκοκρατία. Αλλά η φεουδαρχική οργάνωση των λατινικών κρατών δεν είχε στοιχεία της ενότητας και της μονιμότητας. Ήταν ένα συγκρότημα φεουδαρχικών κρατών σαν αποικίες χωρίς μητρόπολη, με καχεκτική οικονομία και πληθυσμιακή ισχνότητα που έδειχναν από την αρχή σημάδια αδυναμίας. Μέσα σ' ένα πολιτισμένο λαό, τον ελληνικό, έβλεπαν πως μειονεκτούν και αισθάνονταν διαρκώς ξένοι και πολιορκημένοι.

Το μόνο θετικό αποτέλεσμα ήταν ότι με το να προκαλέσουν όλοι αυτοί οι τυραννίσκοι την **αντίσταση** των Ελλήνων από την πρώτη ώρα, επιτάχυναν την αφύπνιση της εθνικής συνείδησης των Ελλήνων.

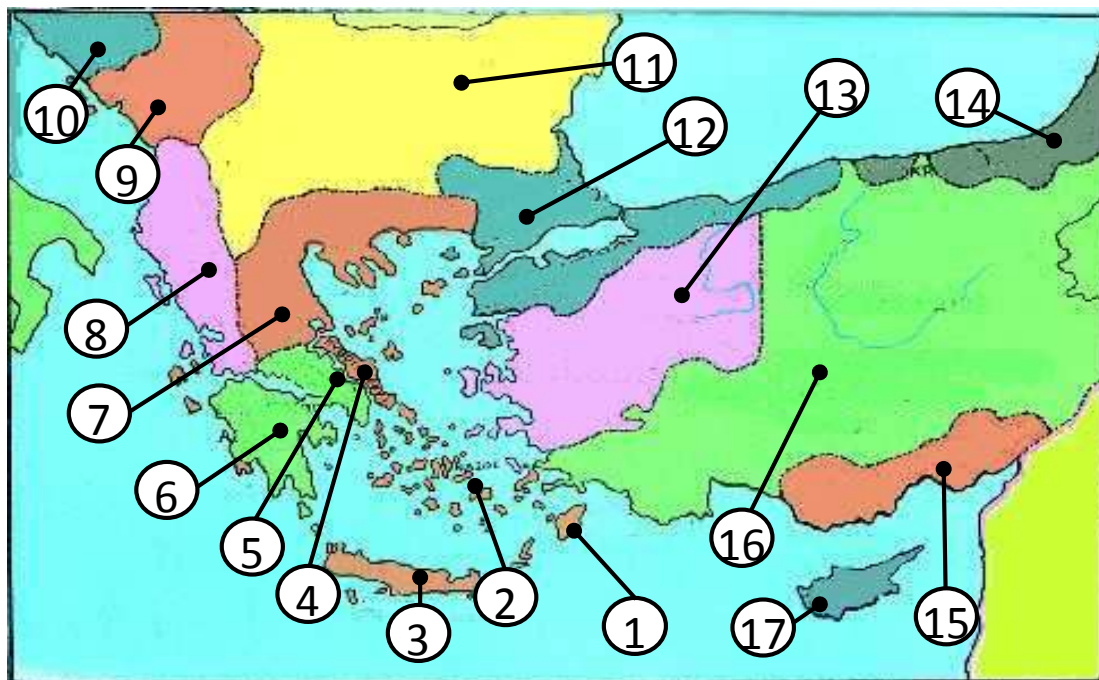
«Η **Βενετία** ήταν αυτή η μοναδική κορυφή από το 1381 ως το 1498, ίσως και πριν από τη νίκη της κατά της Γένοβας (1378-1381), ίσως και για μερικά χρόνια ακόμα μετά την θριαμβευτική επιστροφή του Βάσκο ντε Γκάμα στην Λισσαβόνα (1498).

Αυτός ο θρίαμβος της Βενετίας είναι ένα μεγάλο ιστορικό ζήτημα όπου τα πάντα αναμειγνύονται: οι αρετές ενός εργατικού λαού, η σοφία μιας μυαλωμένης κυβερνήσεως, τα τυχαία της ιστορίας, συν κάποιες αποτρόπαιες ωμότητες. **Έτσι η Βενετία μεγάλωσε, γιατί την έτρεφαν οι αγορές, οι περιποιήσεις και οι αδυναμίες της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, στην οποία επέβαλε τις υπηρεσίες της. Έφαγε το τεράστιο σπύτι από μέσα, όπως οι τερμίτες καταβροχθίζουν τον ξύλινο σκελετό.** Και είναι εκείνη που έστρεψε την Δ' Σταυροφορία προς την Κωνσταντινούπολη. Η λεηλασία της πόλεως (1204), αυτό το «όργιο του καπιταλισμού», ο τεμαχισμός της Αυτοκρατορίας θεμελιώνουν το μεγαλείο της Βενετίας, οι πλούσιοί της γίνονται ακόμα πιο πλούσιοι, η ολιγαρχική της κυβέρνηση ακόμα πιο κλειστή στον εαυτό της. Μετά την εξουδετέρωση της Γένοβας, της αντιπάλου της, στα 1381, γίνεται η αρχόντισσα των εμπορικών συναλλαγών στο Λεβάντε, δηλαδή του διεθνούς εμπορίου της εποχής».

Γ. Braudel, *Η Μεσόγειος, Άνθρωποι και πολιτισμική κληρονομιά*, Αλεξάνδρεια, Αθήνα, 1991, σσ. 163-164.

▲ Η πρώτη άλωση της Κωνσταντινούπολης. Οι Βενετοί χρησιμοποίησαν τα κατάρτια των πλοίων τους ως γέφυρα για να μπορέσει να μπει ο στρατός στην Πόλη πηδώντας πάνω από τα τείχη (E. Hallam, ed., *Chronicles of the Crusades*, 218-19)

◀ Διάλυση και διανομή των
εδαφών του Βυζαντινού
Κράτους
PARTITIO ROMANIAE

ΛΑΤΙΝΙΚΑ – ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΤΗ

1. Ρόδος (Βεν.)	10. Ουγγαρία
2. Νάξος	11. Βασίλειο Βλαχο – Βουλγάρων
3. Δουκάτο Κρήτης (Βεν.)	12. Λατινική Αυτοκρατορία
4. Εύβοια (Βεν.)	13. Αυτοκρατορία Νίκαιας
5. Δουκάτο της Αθήνας	14. Αυτοκρατορία Τραπεζούντας
6. Πριγκιπάτο Αχαΐας (Βεν.)	15. Μικρή Αρμενία
7. Βασίλειο Θεσσαλονίκης	16. Βασίλειο Σελτζούκων (Σουλτανάτο Ικονίου)
8. Δεσποτάτο της Ηπείρου	17. Κύπρος
9. Βασίλειο της Σερβίας	

Θρήνος για τη χαμένη Πόλη

«Ω πόλη, βασίλισσα των πόλεων, ποιος είναι εκείνος που μας παίρνει από σένα, όπως τα παιδιά από την αγαπημένη τους μητέρα; Τι θα γίνουμε; Πού θα πάμε; Ποια παρηγοριά θα βρούμε, γυμνοί καθώς είμαστε, όπως ήρθαμε στον κόσμο, και άστεγοι σαν τα πουλιά;».

Νικήτας Χωνιάτης (βυζαντινός χρονογράφος)

Ο Γιάγκος Νούλας Στίχοι: Πάνος Θεοδωρίδης

Μουσική: Γιάννης Μαρκόπουλος

Ερμηνεία: Γιώργος Νταλάρας

*Το Γιάγκο Νούλα πιάσανε τρεις Φράγκοι σε καρτέρι
τρεις μέρες τον βασάνιζαν τέσσερις τον χαλούσαν
και το Κυριακοδεύτερο με Τρίτη τον ρωτούσαν*

*Προσκύνα Φράγκου την αντρεία να πάρεις γης και
πλούτη*

*Ξένους εγώ δεν προσκυνώ και Φράγκους δε σεβούμαι
είμαι αντάρτης του Βαγή κι εγγόνι του Σκεντέρη
είμαι φονιάς του τύραννου σπαθί του σκλαβωμένου
τ' αδικημένου η φωνή του προδομένου δίκιο*

*Είμαι τραγούδι κλέφτικο σ' αρματωλού χειμώνα
ήλιος στο καταχρείμενο του εικοστού αιώνα*

▲ Πολύτιμο Δισκοπότηρο
από την Αγία Σοφία.
Μεταφέρθηκε κι αυτό στη
Βενετία.

Εκδικητής

«Την άπαρτη πόλη μας ξένου πόδι την πάτησε. Εννιακοσίων χρόνων ένδοξη ζωή έσβησε. Φράγκοι, Βενετσιάνοι και Γερμανοί χύνονται απάνω της αχόρταγα. Με το σταυρό συντρίβουν το σταυρό μας, με τη θρησκεία τους πελεκούν τη θρησκεία μας.

Γαλέρες φεύγουν και γαλέρες έρχονται. Παίρνουν τα πλούτη μας, τη δόξα μας, τα ιερά μας. Αλλού τα πάνε στη Δύση, να ημερέψουν και κείνης τους λαούς, να δοξάσουν και κείνης τα χώματα. Η Βενετιά τα δέχεται περίχαρη, στολίζεται και καμαρώνει. Στήνει στις πλατείες της τ' άλογα τ' ανεμοπόδαρα, του ακράτητου λαού συμβολική παράσταση». **Ανδρέας Καρκαβίτσας**, *Λόγια της πλώρης* (1899).

◀ Τα χάλκινα άλογα, που αφαιρέθηκαν από τον Ιππόδρομο της Κωνσταντινούπολης (1204) και τοποθετήθηκαν μπροστά στο ναό τον Αγίου Μάρκου της Βενετίας.